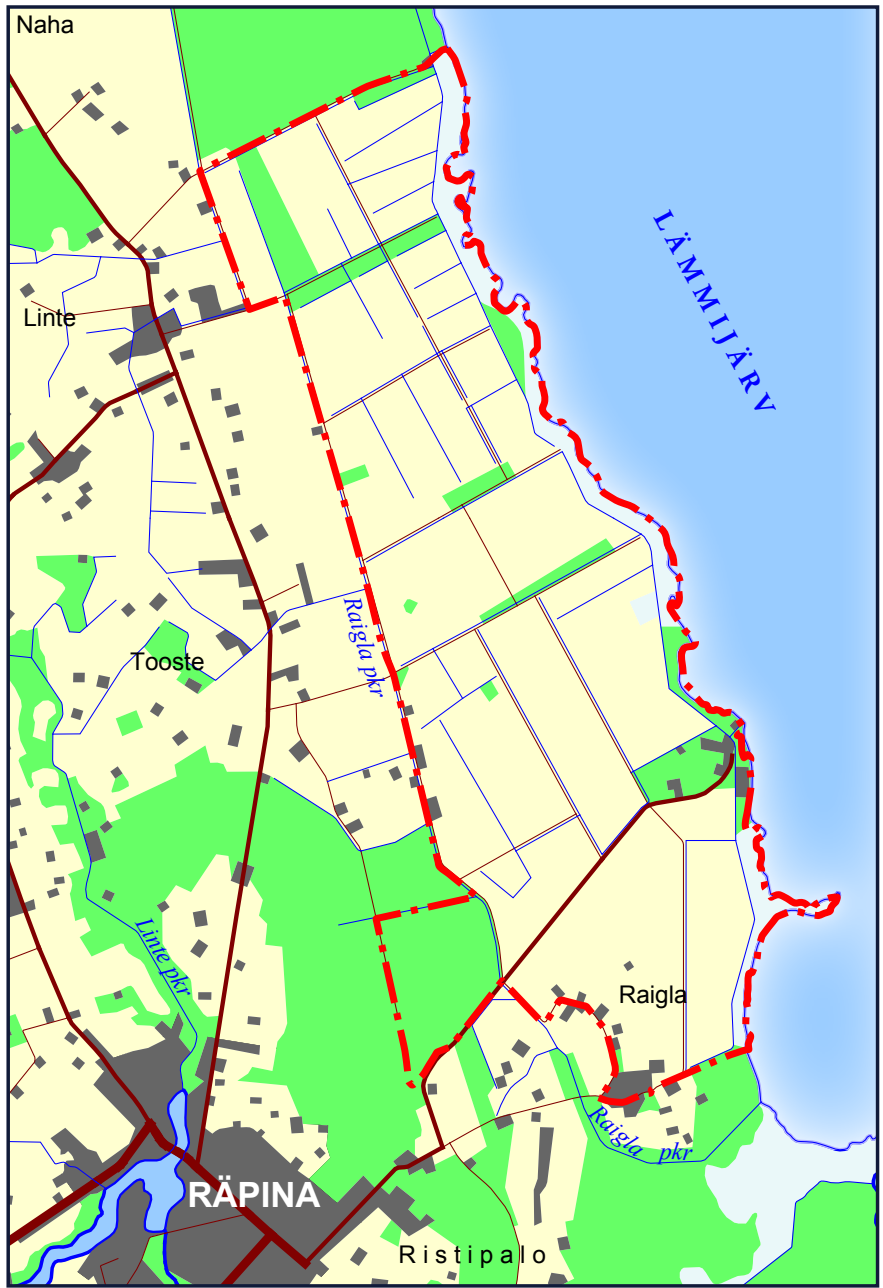

Räpina poldri linnuhoiuala

2004. a. inventuuride kokkuvõte

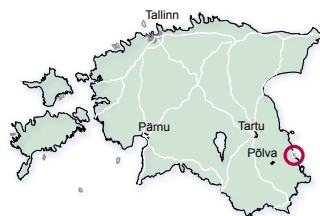

Asukoht ja üldandmed

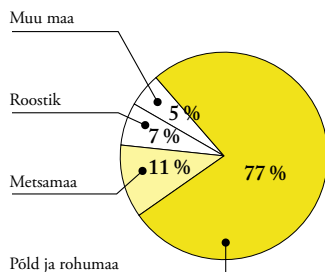
Räpina poldri hoiuala paikneb Lämmijärve kaldal Põlvamaal. Hoiuala pindala on 1498 ha, millest põhiosa (ligikaudu 1000 ha) moodustab polder. Räpina polder on Eesti suurim maaparandusobjekt, mis rajati aastail 1967–1985. Lisaks poldrile kuulub hoiuala koosseisu veel Lämmijärve ja poldritammi vaheline roostik ning kaks külgnevat metsakvartalit. Inimasustus hoiualal on hõre, selle piiresse jääb vaid osa Raigla külast ning mõned talud hoiuala servas. Haudelinnustiku esimesed loendused tehti poldril juba enne selle valmimist, 1970. aastal. Põhjalikumad loendused toimusid aga 2001. ja 2004. aastal. Rikkaliku linnustiku tõttu arvati Räpina polder 2000. aastal rahvusvahelise tähtsusega linnualade hulka.

2003. aastal algatas Põlvamaa keskkonnateenistus LIFE-Nature projekti “Natura 2000 biotoopide kaitse Räpina poldril”, mille peamiseks eesmärgiks on tagada ala pikaajaliselt soodne seisund looduskaitsele olulistele linnuliikidele. Projekti rahastab 50% ulatuses Euroopa Komisjon ja selle projekti raames viidi läbi ka käesoleva kokkuvõtte aluseks olevad inventuurid. Kõik inventuuride aruanded on kättesaadavad projekti internetikodulehel aadressil www.envir.ee/rapinapolder. Projekt lõpeb 2006. aastal.

Räpina poldri asukoht

Kõlvikute jaotus hoiualal

Inventuuride tulemused

Inventuuride eesmärgiks oli hoiuala elukeskkonna ja elustiku uurimine ning selle alusel looduskaitsete põhiväärtuste, kaitse-eesmärkide ning kaitsekorralduslike vajaduste selgitamine. Lähtuvalt eelteadmistest ning potentsiaalsetest põhiväärtustest pöörati peatähelepanu hoiuala haudelinnustikule ning rändekogumitele. Kuna lindude pesitsemise ja läbirändel peatumise tingimused on määratud eelkõige elupaiga- ja toiduresursside koosseisust, hulgast ja kvaliteedist, siis uuriti ka mullaelustikku, taimestikku ja taimekooslusi, kalastikku ja kahepaikseid ning imetajate faunat. Inventuuride läbi viimisel kasutati üldtunnustatud meetodikaid.

□ *Vihmauss*

Muld ja mullaelustik

Geoloogiliselt iseloomustab poldriala tüse moreenikiht, mille paksus on kuni 4 meetrit. Moreenikihi peal lasub tolmlüüva kiht ning sellel omakorda kuni 1 meetri paksune turbamulla või turba lasund. Poldri mullad on nõrgalt happelised (pH 5,5–6,2). Niiskusesisaldus oli 2004. a. andmetel 27–66%, olles järveäärsetel ülejutuseladel oluliselt kõrgem kui poldri läänepoolsetel kuivematel maadel.

□ *Violettjooksik*

Mulla ja mullapealses (epigeilises) faunas on leitud selgrootuid loomi kokku 15 seltsist ja 21 sugukonnast, sealhulgas 8 liiki vihmausse. Enim vihmaussiliike (7) esines võsast puhastatud rohumaadel ning kõige liigivaesemad olid ülejutatavad rohumaad (3 liiki). Vihmausside arvukus ja biomass pinnaühikul oli suurim haritud rohumaal ning väikseim ülejutataval rohumaal. Vihmaussid on tähtsaks lülilis niiduökosüsteemide toiduahelas ning on üheks olulisemaks teguriks mullaelustiku ja

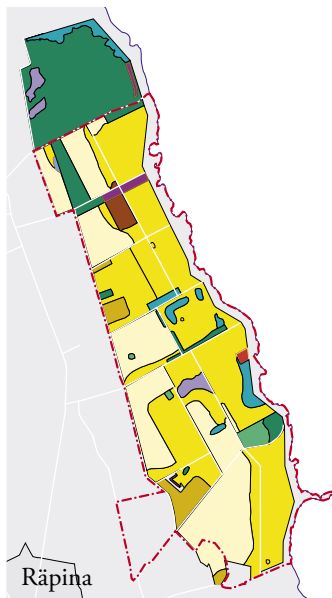
taimekoosluste elukeskkonna kujundajaks. Maapinnal elutsevatest putukatest oli kõige liigirikkam rühm ja esines ka kõige ohtramalt jooksiklasi, domineerivaks liigiks oli põllu-süsijooksik. Mullas ja maapinnal elutsevad selgrootud on põhitoiduks poldril pesitsevale rukkiräägule ja kurvitsaliste, aga ka mitmetele värvuliste nagu põldlõoke, sookiur ja hänilane. Seetõttu on rikkalik mullaelukustik üheks eelduseks ka rikkalikule linnustikule.

Võrreldes luhaniitudega mujal Eestis on Räpina poldri mullaelukustik üldjoontes sarnane nii liigilise koosseisu kui ka ohtruse poolest. Vihmaussikooslused on siin suhteliselt arvukad ja liigirohked, eriti kuivematel ja majandatavatel aladel.

Räpina poldri taimekooslused

- Soovikumetsad
- Salumetsad
- Kuivanud metsad ja pöösastikud
- Pajustikud
- Pilliroostik
- Põld
- Päderoo kooslus
- Punase aruheina kooslus
- Aas-rebasesaba kooslus
- Lünkarna kooslus
- Tedremarana-luhtkastevarre kooslus

Taimestik

Räpina poldril leiti 2004. aastal läbi viidud inventuuri käigus kokku 238 soontaime liiki, mis moodustab 16,5% kõigist Eesti taimeliikidest. Võrreldes kogu Eesti flooraga on esindatud üle poole kõigist sugukondadest (61 sugukonda ehk 54%). Domineerivad kõrrelised (30 liiki) ja korvöielised (27 liiki) ning iseloomulik on inimtegevust eelistavate liikide (apofüütide) suur osatähtsus. Kaitsealustest liikidest, mis kõik kuuluvad kolmandasse kaitsekategooriasse, esinevad väikesel arvil balti sõrmkäpp, kahkjaspunane sõrmkäpp, suur käöpõll, künnapuu, ahtalehine ängelhein ning kahelehtine käokeel.

Eraldi inventeeriti poldri kanalite veetaimestikku (veemakrofüüte), kus leiti kokku 31 liiki kõrgemaid veetaimi. Enamlevinud ja ohtramad on päderoog, pilliroog, ujuv penikeel ning tähkjas vesikuusk. Varem on poldri veetaimestikku uuritud 1998 ja 1999. a.

Üldiselt on kanalite veetaimestiku liigirikkus ja katvus väikesed. Otsustades veetaimestiku liigilise koosseisu järgi ei ole poldri veed kuigi reostunud ning olukord on viimastel aastatel paranenud. Vee õitsemist on kanalil vaid harva täheldatud.

Taimekooslused ja elupaigad

Taimkattelt kuulub poldri ala Peipsi nõo lõunaosa lamminiitide klassi ja märgade lamminiitide kasvukohatüüpi. EL Loodusdirektiivi (92/43/EMÜ) elupaigatüüpide klassifikatsiooni järgi kuulub põhiosa hoiualast madalikuniidu (6510) tüübiklassi. Erinevaid taimekooslusi ja biotoope võib hoiualal eristada 13.

□ *Sõrmkäpp*

Hoiuala taimekooslused ja biotoobid 2004. a.

Kooslus	Pindala (ha)
Pajustikud	31
Kuivanud metsad ja pöösastikud	10
Soovikumetsad	70
Pilliroostik	99
Lüinktarna kooslus	3
Salumetsad	25
Laanemetsad	63
Punase aruheina kooslus	1
Aas-rebasesaba kooslus	403
Põld	43
Päideroo kooslus	664
Tedremarana-luhtkastevarre kooslus	11
Kokku:	1422

Kõige suurema pindalaga on päideroo kooslus (664 ha), järgnevad aas-rebasesaba kooslus (403 ha) ning eri tüüpi metsad (168 ha). Haritud põlde oli 2004. a. vaid 43 ha.

Päideroo koosluse sees esineb kohati suurarnade kogumikke. See kooslus on poldril praegu kõige looduslähedasem, kuigi osa päideroo kooslusest on olnud kasutuses põllumaana. Aas-rebasesaba kooslus on tugevalt varieeruv, osalt ka seetõttu, et on olnud enam inimõju all. Tüüpilisemat ja looduslikumat seda tüüpi kooslust iseloomustavad peale nimiliigi veel soo-kastehein, hariplik metsviit, päideroog ja ida-raudrohi.

Väikesel pindalal kasvab poldri lõunapoolses osas ka lütktarna kooslust. Aruniidud on esindatud väga väikesel pindalal. Poldri läänepoolsema ala mõningatel väikestel kõrgematel põndakutel on ka kuiva aruniidu lapikesi, mida võiks nimetada punase aruheina koosluseks.

Enne poldri rajamist laius siin üleujutatav võsastunud soola, mida kohati kasutati heinamaana ning kõrgemaid kohti ka

karja- ja põllumaana. Rápina polder rajati eeskätt kahe veiste suurfarmi söödabaasi tagamiseks ning rohumaade pindala ulatus 1980. aastatel ligikaudu 1000 hektarini. Varem on alal kasvatatud ka tera- ja köögivilja.

Poldrid on oma olemuselt ühetüübilised põllumajandusmaad, kuid mitmed lisastruktuurid ja erinevate elupaikade ohtus loovad siin eeldused rikkalikuks elustikuks. Põldudel asuvad kivihunnikud on tekkinud aastaid tagasi maaparanduse käigus ning tänaseks kattunud tiheda taimeistikuga. Puittaimedest kasvab seal ohtvalt punast leedrit, mitmeid pajuliike, samuti on ohtvalt harilikku vaarikat. Rohhtaimestik on suur osatähtsus mitmesugustel nitrofiilidel (mets-harakputk, kõrvenõges, harilik puju jt.). Tihe taimeistik neil moodustistel on ilmselt heaks pesitsuspaigaks väiksematele lindudele, kuid samuti pelgupaigaks metsloomadele. Seal kasvavate taimede seemned aga pakuvad lindudele rikkalikku toidulauda. Metsatüüpidest domineerivad sooviku- ja laanemetsad, valitsevateks puuliikideks on kask, kuusk, haab, sanglepp või valge lepp. Metsade põõsarinne on enamasti tihe ja koosneb peamiselt pajust ning vaari-

□ *Raudrohi*

kast. Rohurinne ei ole eriti liigirikas, tüüpilisemad liigid on luht-kastevars, õrn lemmalts, sookastik, kõrvenõges, angervaks, mets-harakputk. Kõik need puistud on vähem või rohkem mõjutatud kuivendamisest.

Kogu ala taimekoosluste iseloomustamiseks võib öelda, et need ei ole eriti liigirikkad, kuid inimtegevusest vähe mõjutatud päideroo kooslused on väärtuslikud oma iseloomuliku, unikaalse liigilise koosseisu tõttu. Teised kooslused on tugevama inimõju all, kuid neil on suur tähtsus maastikulise mitmekesisuse loomisel, pelgu- ja toitumiskohtadena nii lindudele kui imetajatele.

Räpina poldrile lisab olulise väärtuse tema ida-lääne suunaline kaldegradient, mistõttu siin esineb nii üleujutatud ja liigniiskeid niite kui kuivi rohumaid.

□ *Põdrakanep*

▣ *Rohukonn*

Kalad ja kahepaiksed

Hoiualal elutseb kokku 16 liiki kalu. Ohtramad neist on haug, särg, ahven ja kiisk. Kaitsealustest liikidest esineb vaid vingerjas. Poldri osas on kalastiku poolest rikkam põhjapoolne kanali osa. Siin esineb rohkesti haugi ja kudema tuleb särg. Poldrivallist järve poole jääv kaldapiirkond on aga sobiv koelmute ala paljudele Peipsi kalaliikidele. Kalapüük poldril ei oma olulist tähtsust, küll aga piirneval Lämmijärvel.

Kahepaikseid leiti inventuuri käigus kokku 6 liiki: tähnikvesilik, mudakonn, kärnkonn, rohukonn, rabakonn ja veekonn ning võimalik on veel 3 liigi esinemine (harivesilik, tiigikonn ja järvekonn). Leitud liikidest kuulub mudakonn II ning ülejäänud liigid III kaitsekategooriasse. Väga massiliselt esineb rabakonna, kelle arvukuseks hinnati 2004. a. kevadel 200 000 häälitsevat isendit. Liik on levinud üle kogu hoiuala, kudealad on koondunud poldri järvepoolsetele üleujutatud aladele. Leviku poolest sarnane, kuid pisut vähem arvukas on rohukonn. Suhteliselt palju esineb hoiualal ka kärnkonna ja veekonna, kes aga asustavad enam kraave ja kanaleid kui üleujutusalasid. Seevastu tähnikvesilik osutus suhteliselt vähearvukaks ja lokaalselt levinud liigiks, asustades eelkõige tiike. Mudakonna leiti vaid poldrivallilt Perosoonõtsal.

Kokku võib kahepaiksete arvukust hoiualal hinnata ligikaudu 300 kuni 400 tuhandele ja nad moodustavad väga olulise osa siinses ökosüsteemis. Nii konnakudu, kullersed kui ka konnad ise on toiduks paljudele vee- ja röövlinnuliikidele ning röövloomadele. Ka liigikaitseks on Rápina poldri hoiuala oluliseks elupaigaks kõigile siin esinevatele kahepaiksetele, eriti aga massiliselt kudevatele rohu- ja rabakonnale ning haruldasele mudakonnale.

☐ *Kopratamm*

Imetajad

Hoiuala on rikkaliku jahifaunaga ning siin elutseb ka mitmeid teisi loomaliike, kellest paljud on seotud vahe- tult poldriga. Kokku on hoiualalt leitud 31 liiki imeta- jaid. III kategooria kaitsealustest liikidest esinevad kärp, nirk, saarmas, vesimutt, mets-karihiir ja siil. Suurkiskja- test on kohatud hunti ja ilvest kuid püsivalt nad siin ei esine. Rebase, mingi ja kähriku asurkonnad on 10–15 is. Kõik nad on ohtlikud vaenlased poldril pesitsevatele veelindudele ning teistelegi maaspesitsevatele lindudele. Kevadise kõrgvee varajane alanemine on mitmel aastal põhjustanud veelindude kurnade ja poegade massilist hukkumist rüüste läbi. Seetõttu tuleb kiskjate arvukust tulevikus hoiualal ohjata.

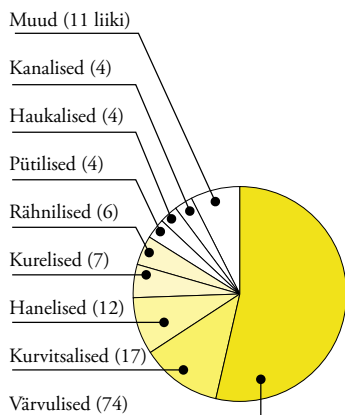
☐ *Nirk*

Sõralistest on tavalised põder, metskits ja metssiga. Arvukamad neist on metskits (20–30 is.) ja metssiga (kümmekond looma). Poldri veetaseme, aga ka kaldataimestiku ohtruse mõjutajana on väga oluliseks liigiks kobras. Koprad on levinud üle kogu hoiuala ning nende arvukus küündib kümnekonna pesakonna ja kuni 50 isendini.

□ Punaselg-õgija

Hoiuala haudelinnustiku jaotumus seltside kaupa liikide arvu järgi

Linnud

Räpina poldri hoiuala põhiväärtuseks on eelkõige rikkalik linnustik. Hoiualal on läbi aegade kokku registreeritud 182 linnuliiki 18 seltsist. 2003. a. kohati 155 liiki ning 2004. a. 156 liiki linde. Liikide arvult on domineerivaks liigirühmaks värvulised (83 liiki = 46%), järgnevad kurvitsalised (29 liiki = 16%) ja hanelised (18 liiki = 10%). Haudelinnustik sisaldab 138 liiki 15 seltsist, millest ligikaudu 100 liiki on regulaarsed pesitsejad. Ka haudelinnustikus domineerivad liikide arvu poolest värvulised (74 liiki = 54%), millele järgnevad kurvitsa-

Räpina poldri hoiuala olulisemate linnuliikide arvukus 2004.a.

Linnuliik	Haudepaare	Kevadrändel peatumas (max is.)
Hüüp	3-4	
Rabahani		400
Suur-laukhani		8500
Täpikhuik	30-40	50
Rukkirääk	80-100	
Tutkas	1-3	150
Mustsaba-vigle	10-15	40
Punajalg-tilder	15-25	50
Väikekajakas	70-100	200
Mustviires	50-70	200
Sooräts	1	

lised (17 liiki = 12%) ja hanelised (12 liiki = 9%).

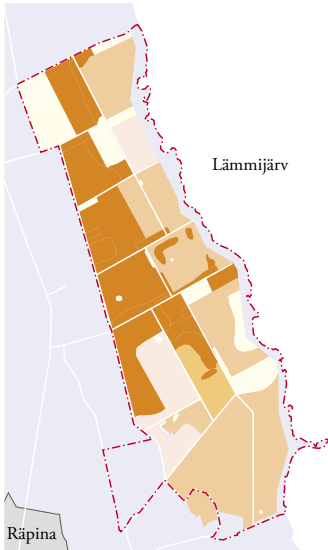
I kategooria kaitsealuseid liike on viimastel aastatel hoiualal kohatud lindude hulgas 6 (merikotkas, väike- ja suur-konnakotkas, kalakotkas, väikepistrik ja tutkas), II kategooria liike 18 ning EL Linnudirektiivi I lisa liike 43. I kategooria liikidest pesitsevad siin väike-konnakotkas ja tutkas,

□ Väikekajaka pesa

Rukkiräägu asustustihedus hoiualal (laulvat lindu/100 ha).

- üle 15
- 10 - 15
- 5 kuni 10
- 1 kuni 5
- 0

□ *Mustviires*

ülejäanud liigid kasutavad ala toitumiseks. Meil haruldastest liikidest on poldril võimalike pesitsejatena kohatud mustkael-pütti, väikehuika ja rohuneppi.

Arvukuse poolest on pesitsejatest esirinnas naerukajakas (kuni 500 paari), väikekajakas ja mustviires (mõlemaid kuni 200 paari). Arvukad on veel rukkirääk, lauk, kiivitaja, põldlooke, kõrkja-roolind, pruunselg-põosalind ja metsvint (kõiki kuni 100 paari). Eesti asurkonna suhtes pesitseb siin olulisel määral väikekajakaid (7%), mustviireid (5%), sooräse (2%), tutkaid (1%), mustsaba-viglesid (1%), täpikhuikasid (0,6%) ja rukkirääke (0,5%). Meie kaitsealade ja tähtsate linnualade hulgas kuulub Räpina polder kümne esinduslikuma ala hulka täpikhuiga, rukkiräägu, laugu, kiivitaja, tutka, väikekajaka, naerukajaka ja mustviire pesitsuspaigana. Kokku pesitseb hoiualal 2000–3000 paari linde, mis teeb keskmiseks asustustiheduseks 170 paari/100 ha. Eraldi äramärkimist väärib rukkiräägu suur asustustihedus, mis poldri läänepoolsel kuivemal rohumaal

□ *Rukkirääk*

ulatus 2004. a. kuni 44 laulva linnuni/100 ha. See on teadaolevalt liigi suurim asustustihedus Eestis.

Rändeagadel läbib hoiuala üle miljoni linnu enam kui sajast erinevast liigist. On päevi, mil ränne kulgeb lak-kamatu voona ning kuigi valdav osa neist hoiualal pike-malt ei peatu, moodustavad mitmed liigid ka suuremaid ja püsivamaid rändekogumeid.

Kevadrändel on kõige silmatorkavamateks ja arvukamateks peatujateks haned. 2004. a. kevadel ulatus suur-laukhanede arvukus kuni 8500 ning rabahanede arvukus 400 linnuni. Räpina polder on üks kolmest kõige tähtsamast suur-laukhanede rändepeatuspai-gast Eestis ning siin peatub kuni 1% liigi Loode-Euroopa biogeograafilisest asurkonnast.

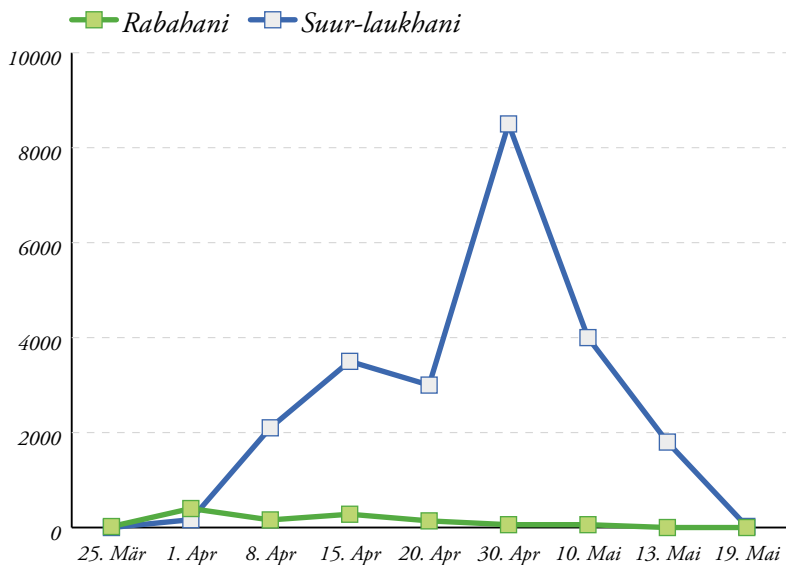

□ *Mustviirese pesa*

☐ *Haneparv poldril*

Raba- ja suur-laukhanede loendustulemused 2004. a. kevadrändel

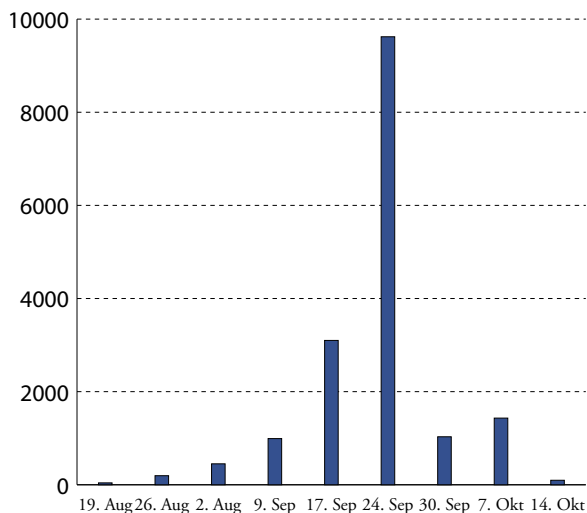
Peale hanede peatus 2004. a. kevadel hoiualal veel kuni 500 viuparti, 400 sinikael-parti, 250 tuttvarti ja 150 luitsnokk-parti. Kurvitsalistest on loendatud kuni 150 tutkast ning sadakond mudatildrit ja tikutajat. Huvitava-
vamerest liikidest on poldril kevadrändel nähtud valge-
põsk-laglet ja veetallajat.

Sügisränne algab poldril augustis, kulmineerub sep-
tembri teisel poolel ja lõpeb novembris. Kõige arvuka-
mateks liikideks osutusid 2004. a. sügisel metsvint ja
suitsupääsuke. Metsvinte loendati poldri vaatlustornist
ühe tunni jooksul kuni 1700 isendit ning pääsukeste
hetkearvukus ulatus kuni 6000 isendini. Kõigi läbi-
rännanud lindude päevasumma ulatus 24. septembril

□ *Viupart*

Räpina poldril 1 hommikutunni jooksul loendatud ränd- lindude arvukus 2004. a. sügisel

maksimaalselt 77 000-ni ning kogu sügise jooksul rändas poldrilt arvestuslikult läbi ligikaudu 1,2 miljonit lindu 70 liigist. Rändel peatujatest olid arvukamad kaelustuvi (kuni 1100 is.), metsvint (800 is.) kuldnokk (350 is.) ja kiivitaja (250 is.). Huvitavamatest liikidest nähti valgepõsk-laglet ja tõmmukajakat.

Tulenevalt linnustiku liigilisest koosseisust ja looduskaitseelisest väärtusest on Räpina poldri hoiuala kaitse-eesmärgiks eeskätt hüübi, suur-laukhane, rägapardi, väike-konnakotka, täpikhuiga, rukkiräägu, tutka, mustsaba-vigle, väikekajaka, mustviire ja soorätsu pesitsus- ja rändepeatuspaikade kaitse. Kõige prioriteetsem on rukkiräägu, väikekajaka ja mustviire elupaikade optimaalse seisundi tagamine.

□ *Sookured rändel*

☐ *Linnuvaatetorn Rápina poldri hoiualal*

Inventuuride vastutavad teostajad

Aivar Leito	lindude kevad- ja sügisränne ning kajakate ja mustviire pesitsuskolooniate loendus
Arvi Lepisk	lindude kevadränne
Henn Pärnamets	avamaastiku haudelindude transektoendused
Anneli Palo	veetaimestik
Elle Roosalu	taimestik ja taimekooslused
Nikolai Laanetu	kalad, kahepaiksed ja imetajad
Riho Kinks	lindude pesitsemise ja rände lisavaatlused

Trükise väljaandmist finantseeris Euroopa Komisjon LIFE-Nature projekti
“Natura 2000 biotoopide kaitse Rápina poldril” raames

Koostasid: Aivar Leito, Riho Kinks, Tarmo Evestus

Fotod: Arne Ader (esikaas, lk. 4, 7, 10, 12, tagakaas), Aivar Leito (lk. 9, 11, 13,
14, 16), Anneli Palo (lk. 1,3,6), Tarmo Evestus (tagakaane sisekülg)

Illustratsioonid: Kertu Tuberg (lk. 2, 12, 15), Andre Evestus (lk. 6, 8, 9)

Kaardid ja kujundus: OÜ Bubo

Trükk: Bookmill

© Pólvamaa Keskkonnateenistus 2004